

УДК 342.9:35.07 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2024-5.04>

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ЗАСАДА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ДЕРЖАВИ

Кравченко Михайло Георгійович,

доктор юридичних наук, старший дослідник,

професор кафедри теоретичної юриспруденції

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана,

викладач

Приватного вищого навчального закладу «Фінансово-правовий коледж»

ORCID ID: 0000-0002-3909-4599

Стаття присвячена з'ясуванню ролі принципу верховенства права у цифровій державі.

Дослідження базується на аналізі законодавства України, а також вітчизняної та зарубіжної спеціальної літератури, присвяченої розкриттю змісту та значення принципу верховенства права.

Методологічною основою дослідження стали порівняльно-правовий, системний методи та аксіологічний підхід до таких соціально-правових цінностей як: людина, її права, свободи у цифровій державі. Їхнє застосування дало змогу з'ясувати роль принципу верховенства права у цифровій державі.

Порівняльно-правовий метод дослідження дав змогу з'ясувати підходи щодо розуміння принципу верховенства права в Україні та європейській правовій науці. Важливе значення у цій частині мали дослідження А. Дайсі, який є батьком принципу верховенства права. Праці вченого дали змогу з'ясувати сутність цього принципу та його комплексну природу. З огляду на це визначені складові принципу верховенства права, які у поєднанні дають змогу отримати ефект від його реалізації на практиці.

Окремо акцентовано увагу на тому, що принцип верховенства права не може бути реалізований поза правовою державою. Отже, у державі, яка відмовляється підкорити себе вимозі служіння людині, утвердження та забезпечення її прав і свобод, не може бути верховенства права.

Проведене дослідження дає змогу констатувати те, що цифровізація держави не звільняє її від основного конституційного визначеного обов'язку щодо утвердження та забезпечення прав і свобод кожної людини. Це незмінний, основний орієнтир діяльності Української держави.

Побудова цифрової держави в Україні має органічно поєднуватися із розбудовою правової держави, яка свідомо обмежує себе законодавством заради служіння людині, захисту її прав та свобод.

Ми переконані у тому, що захист людини, належних її прав та свобод у цифровій державі можливий лише за умови того, якщо принцип верховенства права стане неодмінним орієнтиром у діяльності будь-якої особи, уповноваженої на виконання функцій держави. Без цього цифровізація може стати знаряддям насилля над людиною, засобом втручання та обмеження прав і свобод останньої.

Ключові слова: людина, права людини, цифрова держава, верховенство права, принципи права.

Kravchenko Mykhailo. The rule of law as a basis for the functioning of the digital state

The article focuses on the role of the rule of law in the digital state.

The study is based on the analysis of Ukrainian legislation, as well as domestic and foreign specialised literature on the content and meaning of the rule of law.

The methodological basis of the study is the comparative legal, systemic methods and axiological approach to such social and legal values as a person, his or her rights and freedoms in the digital state. Their application made it possible to determine the role of the rule of law in the digital state.

The comparative legal method of research made it possible to identify the approaches to understanding the rule of law in Ukraine and European legal scholarship. The research of A. Dicey, who is the father of the rule of law, was of great importance in this regard. His works made it possible to clarify the essence of this principle and its complex nature. With this in mind, the author identifies the components of the rule of law principle which, when combined, make it possible to obtain the effect of its implementation in practice.

The author emphasises that the rule of law cannot be implemented outside the rule of law. Thus, there can be no rule of law in a state which refuses to submit itself to the requirement to serve a person, to establish and ensure his or her rights and freedoms.

The study makes it possible to state that the digitalisation of the state does not relieve it of its basic constitutional obligation to establish and ensure the rights and freedoms of every person. This is a constant, basic guideline for the Ukrainian state.

Building a digital state in Ukraine should be organically combined with the development of a state governed by the rule of law, which deliberately limits itself to legislation in order to serve people, protect their rights and freedoms.

We are convinced that the protection of human rights and freedoms in the digital state is possible only if the rule of law becomes an indispensable guideline in the activities of any person authorised to perform state functions. Without this, digitalisation can become a tool of violence against people, a means of interference and restriction of their rights and freedoms.

Key words: human, human rights, digital state, rule of law, principles of law.

Постановка проблеми. На сьогодні цифровізація торкнулася усіх сфер життя суспільства та життя кожної людини. Важко навіть надати приблизний перелік тих сфер, де застосовуються цифрові технології. Їх ми можемо зустріти у сфері освіти та науки, медицини, транспортній сфері, економічній тощо. Цифрові сервіси стали невід'ємною складовою життя кожного.

Цифровізація також торкнулася функціонування держави. Вона стала органічною складовою функціонування законодавчої, виконавчої та судової влади. Саме тому ми маємо говорити на сьогодні про такий феномен як цифрова держава.

Водночас виникає запитання про місце людини у такій державі. Інакше кажучи, йдеться про те, чи є цифровізація благом для людини, її прав і свобод або вона є інструментом тотальною контролю над людиною, засобом втручання у її права та свободи? Це запитання підіймається на сторінках багатьох досліджень вітчизняних та закордонних дослідників [1; 2; 3; 4 та ін.].

У межах цієї статті ми б хотіли висловити власну думку з приводу того, за яких умов цифровізація буде безпечною для людини, її прав та свобод.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При здійсненні дослідження ми про-

аналізували роботи вітчизняних [1; 2], так і німецьких колег [2; 4; 5].

Мета статті полягає у з'ясуванні ролі принципу верховенства права у цифровій державі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наше дослідження ми пропонуємо розпочати із з'ясування змісту принципу верховенства права. Згідно з ч. 1 ст. 8 Конституції України: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права» [6]. Водночас Основний Закон України не протлумачив змісту цього принципу. Таким чином наукова спільнота та юристи-практики тривалий час не могли сформулювати однозначне його розуміння та визначити механізм реалізації на практиці. З огляду на це революційним виглядає Рішення Конституційного Суду України у (справі про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 [7]. Конституційний Суд України з цього приводу зазначив наступне: «Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право

не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України» [7].

У іншому рішенні Конституційний Суд відзначив: «...верховенство права слід розуміти, зокрема, як механізм забезпечення контролю над використанням влади державою та захисту людини від свавільних дій державної влади» [8].

Безумовно, важливе значення для розуміння принципу верховенства права має законодавство України. Так, згідно з ч. 1 ст. 6 КАС України: «Суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [9].

Принцип верховенства права є універсальною вимогою, яка адресована насамперед до держави, представники якої зобов'язані керуватися ним у процесі як правотворчої, так і правозастосовної діяльності [10, с. 87]. У цьому сенсі про цей принцип писав автор «принципу верховенства права» А. Дайсі. Вчений вбачав у ньому стримуючий фактор, який має стати протидією безмежній владі держави над приватною особою [11, с. 170].

Вчений спробував визначити компоненти принципу верховенства права, до яких належать: 1) принципи законності та визначеності. Так, А. Дайсі вважав, жодна людина не може зазнавати покарання, окрім як у випадку явного порушення закону [11, с. 170]. Крім того, на переконання дослідника, там, де має місце дискреція, є простір для свавілля [11, с. 170]; 2) принцип рівності перед законом. Так, А. Дайсі зазначав: «Жодна людина не перебуває понад законом»; «усі суспільні класи є загальнопідпорядкованими єдиним приписам права»

[11, с. 170]; 3) верховенство права повинно впливати не із писаної конституції, а із «звичаєвого (витвореного суддями) права» [11, с. 170]. Звичайно, останній компонент принципу верховенства права стосується функціонування правової системи Англії та не може у повній мірі застосовуватися у системі континентального права.

Безумовно можна стверджувати одне – принцип верховенства права вийшов за межі юридичної науки Англії та став загальновизнаним у цивілізованому світі орієнтиром, який спрямовує діяльність будь-якої демократичної та правової держави.

Конституційний Суд України та Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія) однастайні у тому, що принцип верховенства права є складною конструкцією. Вона складається з таких елементів як: (1) доступність закону (в тому значенні, що закон має бути зрозумілим, чітким та передбачуваним); (2) питання юридичних прав мають бути вирішені нормами права, а не на основі дискреції; (3) рівність перед законом; (4) влада має здійснюватись у правомірний, справедливий та розумний спосіб; (5) права людини мають бути захищені; (6) мають бути забезпечені засоби для розв'язання спорів без надмірних матеріальних витрат чи надмірної тривалості; (7) суд має бути справедливим; (8) дотримання державою як її міжнародно-правових обов'язків, так і тих, що обумовлені національним правом [11, с. 176].

В окремих рішеннях Конституційний Суд України доповнює та деталізує систему складових елементів принципу верховенства права. Так, у рішенні у справі про фіксування судового процесу технічними засобами) від 8 грудня 2011 року № 16-рп/2011 Суд зазначає: «на основі системного аналізу оспорюваних положень кодексів Конституційний Суд України дійшов висновку, що вони ґрунтуються на принципі верховенства права, зокрема на таких його складових, як ефективність мети і засобів правового регулювання, розумність та логічність закону» [12]. У іншому

рішенні Конституційний Суд України зазначає: «Верховенство права як нормативний ідеал, до якого має прагнути кожна система права, і як універсальний та інтегральний принцип права необхідно розглядати, зокрема, в контексті таких основоположних його складових: принцип законності, принцип поділу державної влади, принцип народного суверенітету, принцип демократії, принцип юридичної визначеності, принцип справедливого суду» [13].

Ми переконані у тому, що верховенство права можливе лише у правовій державі. Це повною мірою стосується цифрової держави. Пояснимо цю тезу конкретніше. Застосування у державі цифрових технологій не звільняє її від конституційного обов'язку щодо утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Інакше кажучи, цифровізація не має змінювати сутність держави, перетворюючи її з правової держави в анти правову. Сутність ж правової держави достатньо чітко визначено у рішенні Конституційного Суду України. Так, у рішенні Суду у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України зазначено: «Конституційний Суд України виходить із того, що Україна як правова держава має своїм пріоритетом гарантування прав і свобод людини і громадянина. З цією метою держава зобов'язана запроваджувати юридичне регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, необхідне для забезпечення реалізації прав і свобод кожної особи та їх ефективного поновлення» [13].

Аналіз актів Конституційного Суду України, вироблених на рівні юридичної літератури підходів до розуміння правової держави свідчить про те, що такої держави немає там, де відсутнє верховенство права, де людина, її гідність, права та свободи нехтуються або знаходяться на периферії уваги суспільства та держави. Таким чином, саме рівень реального утвердження і забезпечення прав і свобод людини державою є критерієм оцінки її правового характеру. Якщо права і свободи забезпечуються лише «на папері», то про реалізацію ідеї правової держави вести мову немає підстав [14, с. 13].

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Цифровізація держави не звільняє її від основного конституційного визначеного обов'язку щодо утвердження та забезпечення прав і свобод кожної людини. Це незмінний, основний орієнтир діяльності Української держави.

2. Побудова цифрової держави в Україні має органічно поєднуватися із розбудовою правової держави, яка свідомо обмежує себе законодавством заради служіння людині, захисту її прав та свобод.

3. Ми переконані у тому, що захист людини, належних її прав та свобод у цифровій державі можливий лише за умови того, якщо принцип верховенства права стане неодмінним орієнтиром у діяльності будь-якої особи, уповноваженої на виконання функцій держави. Без цього цифровізація може стати знаряддям насилля над людиною, засобом втручання та обмеження прав і свобод останньої.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кравченко М.Г. Людиноцентризм як ідейна основа функціонування України за доби цифрової трансформації. Київський юридичний журнал, Вип. 4, 2023. С. 29–36.
2. Барікова А.А. Електронна держава: нова ефективність урядування: монографія. Київ. Юрінком Інтер, 2016. 224 с.
3. Volker Epping. Grundrechte. Springer Berlin, Heidelberg, 2017. 492 s.
4. Boehme-Neßler V. Unscharfes Recht. Überlegungen zur Relativierung des Rechts in der digitalisierten Welt. Duncker & Humblot. Berlin. 2008. 800 s.
5. Шмідт-Ассманн Е. Загальне адміністративне право як ідея врегулювання: основні засади та завдання систематики адміністративного права / Ебергард Шмідт-Ассманн [пер.

знім. Г.Рижков, І.Сойко, А.Баканов]; відп. ред. О. Сироїд. [2-ге вид., перероблене та доповнене]. Київ: «К.І.С.», 2009. 552 с.

6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР, станом на 1 січня 2020 р. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.05.2024).

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>(дата звернення: 18.05.2024).

8. Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 20 червня 2019 року № 6-р/2019. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>(дата звернення: 18.05.2024).

9. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20210411#Text> (дата звернення: 18.05.2024).

10. Мельник Р.С. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях : навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 308 с.

11. Верховенство права: доповідь, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.). *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184.

12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю „Пріма-Сервіс“ ЛТД щодо офіційного тлумачення положення пункту 7 частини третьої статті 129 Конституції України та за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини шостої статті 12, частини першої статті 41 Кодексу адміністративного судочинства України, частини другої статті 197 Цивільного процесуального кодексу України, а також частини восьмої статті 81-1 Господарського процесуального кодексу України (справа про фіксування судового процесу технічними засобами) від 8 грудня 2011 року № 16-рп/2011. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>(дата звернення: 18.05.2024).

13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19?fbclid=IwAR3sETmoRqf4R7X9Rn_H2G0Vbl2O4A9iLCSj5arRgUwfXQnUDaQ0i7MVYok#Text (дата звернення: 18.05.2024).

14. Кравченко М.Г. Економічна функція України як інструмент виконання завдань правової держави. *Журнал східноєвропейського права*. 2022. № 105. С. 10–15. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/kravchenko_105.pdf (дата звернення: 18.05.2024).

REFERENCES:

1. Kravchenko, M.H. (2023). Lyudynotsentryzm yak ideyna osnova funktsionuvannya Ukrayiny za doby tsyfrovoyi transformatsiyi [People-centrism as the ideological basis of the functioning of Ukraine in the age of digital transformation]. *Kyyivs'kyu yurydychnyy zhurnal*, Vyp. 4. S. 29–36 [in Ukrainian].
2. Barikova, A.A. (2016). Elektronna derzhava: nova efektyvnist' uryaduvannya: monohrafiya [Electronic state: new effectiveness of governance: monograph]. Kyyiv. Yurinkom. Inter 224 s. [in Ukrainian].
3. Volker, Epping. (2017). Grundrechte. Springer Berlin, Heidelberg. 492 s. [in German].

4. Boehme-Neßler, V. (2008). Unscharfes Recht. Überlegungen zur Relativierung des Rechts in der digitalisierten Welt. Duncker & Humblot. Berlin. 800 s. [in German].

5. Shmidt-Assmann, E. (2009). Zahal'ne administratyvne pravo yak ideya vrehulyuvannya: osnovni zasady ta zavdannya systematyky administratyvnoho prava [General administrative law as an idea of settlement: basic principles and tasks of the systematics of administrative law] / Eberhard Shmidt-Assmann [per. znim. H.Ryzhkov, I.Soyko, A.Bakanov]; vidp. red. O. Syroyid. [2-he vyd., pereroblene ta dopovnene]. Kyiv: «K.I.S.». 552 s. [in German].

6. Constitution of Ukraine from June 28 1996, 254-к/96-ВР (1996). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). No 30. Art. 141.(1996) Retrieved May 18, 2024 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

7. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny u spravi za konstytutsiynym podannym Verkhovnoho Sudu Ukrayiny shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrayiny (konstytutsiynosti) polozhen' statti 69 Kryminal'noho kodeksu Ukrayiny (sprava pro pryznachennya sudom bil'sh m"yakoho pokarannya) vid 2 lystopada 2004 roku [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional submission of the Supreme Court of Ukraine regarding the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Article 69 of the Criminal Code of Ukraine (the case regarding the imposition of a milder punishment by the court)] № 15-рп/2004 Retrieved May 18, 2024 from <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava> [in Ukrainian].

8. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny (Velyka palata) u spravi za konstytutsiynym podannym 62 narodnykh deputativ Ukrayiny shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrayiny (konstytutsiynosti) Ukazu Prezydenta Ukrayiny «Pro dostrokovye prypynennya povnovazhen' Verkhovnoyi Rady Ukrayiny ta pryznachennya pozacherhovyykh vyboriv» [Decision of the Constitutional Court of Ukraine (Grand Chamber) in the case of the constitutional submission of 62 People's Deputies of Ukraine regarding the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Decree of the President of Ukraine "On the early termination of the powers of the Verkhovna Rada of Ukraine and the appointment of extraordinary elections"] (2019) Retrieved May 18, 2024 from <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava> [in Ukrainian].

9. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrayiny [Administrative Judicial Code of Ukraine] (2005) Retrieved May 18, 2024 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20210411#Text> [in Ukrainian].

10. Mel'nyk, R.S. (2018). Zahal'ne administratyvne pravo v pytannyakh i vidpovidyakh : navch. posib. [General administrative law in questions and answers: textbook] Kyiv: Yurinkom Inter, 308 s. [in Ukrainian].

11. Verkhovenstvo prava: dopovid', skhvalena Venetsiys'koyu komisiyeyu na 86-mu plenarnomu zasidanni (Venetsiya, 25–26 bereznya 2011 r.) [Rule of Law: Report adopted by the Venice Commission at its 86th Plenary Session (Venice, 25–26 March 2011)] (2011). Pravo Ukrayiny. № 10. S. 168–184 [in Ukrainian].

12. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny u spravi za konstytutsiynym zvernennym tovarystva z obmezhenoju vidpovidal'nistyu „Prima-Servis” LTD shchodo ofitsiynoho tлумachennya polozhennya punktu 7 chastyny tret'oyi statti 129 Konstytutsiyi Ukrayiny ta za konstytutsiynym podannym 54 narodnykh deputativ Ukrayiny shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrayiny (konstytutsiynosti) okremykh polozhen' chastyny shostoyi statti 12, chastyny pershoi statti 41 Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrayiny, chastyny druhoyi statti 197 Tsyvil'noho protsesual'noho kodeksu Ukrayiny, a takozh chastyny vos'moyi statti 81-1 Hospodars'koho protsesual'noho kodeksu Ukrayiny (sprava pro fiksuvannya sudovoho protsesu tekhnichnymy zasobamy) [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional appeal of the limited liability company "Prima-Service" LTD regarding the official interpretation of the provisions of paragraph 7 of the third part of Article 129 of the Constitution of Ukraine]

and according to the constitutional submission of 54 people's deputies of Ukraine regarding the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of certain provisions the sixth part of Article 12, the first part of Article 41 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine, the second part of Article 197 of the Civil Procedure Code of Ukraine, as well as the eighth part of Article 81-1 of the Economic Procedural Code of Ukraine (the case of recording the judicial process by technical means)](2011) Retrieved May 18, 2024 from <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava> [in Ukrainian].

13. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny u spravi za konstytutsiynoyu skarhoyu Hlushchenka Viktora Mykolayovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrayiny (konstytutsiynosti) polozhen' chastyny druhoyi statti 392 Kryminal'noho protsesual'noho kodeksu Ukrayiny [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional complaint of Hlushchenko Viktor Mykolayovych regarding the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of the second part of Article 392 of the Criminal Procedure Code of Ukraine] (2019) Retrieved May 18, 2024 from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19?fbclid=IwAR3sETmoRqf4R7X9Rn_H2G0Vbl2O4A9iLCSj5arRgUwfXQnUDaQ0i7MVYok#Text [in Ukrainian].

14. Kravchenko, M.H. (2022). Ekonomichna funktsiya Ukrayiny yak instrument vykonannya zavdan' pravovoyi derzhavy [The economic function of Ukraine as a tool for fulfilling the tasks of the legal state]. Zhurnal skhidnoyevropeys'koho prava. № 105. S. 10–15. Retrieved May 18, 2024 from http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/kravchenko_105.pdf [in Ukrainian].